

ОРХАН ПАМУК

РУДОВОЛОСА
ЖІНКА

Харків
«ФОЛІО»
2020

ЧАСТИНА I

1

Власне, я мріяв бути письменником. Але через okazji, які оповім, став інженером-геологом, ще й будівельним підрядником. Та тільки не подумайте, ніби для мене ті події давно залишилися позаду, якщо про них веду мову. Попросту щодалі я згадую їх, то дужче вони мене засмоктують. Тепер же я відчуваю, як і вас навздогін за мною полонять таємниці синівства з батьківством.

1985 року ми мешкали у квартирі будинку, що на окраїні району Бешікташ, біля Палацу Игламур.¹ Мій тато мав невеличку аптеку, звану «Гаят», цебто — «Життя». Раз на тиждень, не замикаючи її аж до ранку, він сам у ній і чергував. Тоді-таки я приносив татові вечерю та ковтав п'янки аромати мікстур, поки він, високий, стрункий та вродливий, смакував біля каси. Навіть нині, за тридцять літ по тому, я, уже й сорокап'ятирічний, і досі обожнюю запахи, що линуть з дерев'яних шафок давніх аптек.

Покупці не штурмували дверей «Гаяту». Тому тато, чергуючи ночами, убивав час за переглядом модного на ту пору маленького портативного телевізора. Уряди-годи я заставав його й застишеними балачками з приятелями, політичними одностудцями, котрі *навідувалися* до нього. Щоправда, переді мною ті враз затиналися й починали вихваляти мою персону, за їх словами, таку ж симпатичну та вдатну, як і тато. «А в якому ти класі? Чи любиш ти школу? І ким хочеш бути?» — цікавилися вони.

¹ Палац Игламур (İhlamur — тур. липа) — літня резиденція султанів Османської імперії, зведена в XIX столітті.

А втім, я бачив, як батько нервує в присутності свого політичного товариства, отож анікому не докучав. Із порожнім харчовим термосом у руках я рушав додому й минав чинару за чинарою в бляклому сьайві вуличних ліхтарів. Також я ніколи не розповідав удома мамі, що в тата нині гостює хтось із його небайдужих до політики друзяк. Інакше вона лиш розлютилася б і на них, і на батька, стривожена, що той, як уже бувало, утрапить у халепу та раптом ізнову кудись повіється й покине нас.

Окрім того, я зауважував, що тато з мамою нишком воюють між собою не тільки через політику. То вони ходили ображені навзаєм, а то й поготів — зціпивши вуста. Я здогадувався, що немало й інших жінок також кохали батька, а він — котрись із них. Коли-не-коли мама сливе неприховано говорила про це, і я все розумів. Сімейні чвари так засмучували мене, що я зарікся навіть згадувати про них.

Аж якось я побачив тата востаннє, коли приніс йому в аптеку вечерю. Я тоді вже був ліцеїстом-першокурсником. Стояла осінь; звичайний вечір. Тато переглядав телевізійні новини. Далі, поки він за прилавком тамував голод, я подбав за двох покупців: перший попросив аспірину, другий — антибіотика й вітамін С. Стара каса ще, як завше, любо дзенькнула, тільки-но я простягнув їй у шухлядку гроші. Виходячи з аптеки, я востаннє кинув оком на батька; той усміхнено помахав із порога рукою.

Уранці ж тато не повернувся додому. Мама сказала мені про це пополудні, щойно я прийшов з ліцею додому. Її очі розпухли від сліз. Я подумав, що політвідділ Головного управління безпеки, як і раніше, забрав батька прямо з роботи та повіз до себе. Там його мордували, катували струмом і нещадно лупцювали по п'ятах.

Тато вже отак зникав років сім чи вісім тому й десь через зо два літа повернувся додому. Проте мама зустріла його так, наче він і не зазнав тортур під час допитів у поліцейських камерах. Вона сердилася на батька й нарікала: «Казна-що накоїв!»

Хоча, коли якось уночі, відразу після військового перевороту, солдати забрали тата з аптеки, мама невимовно зажурилася, кажучи, що мій батько — герой, і я маю ним пишатися. Тоді-таки разом із Маджідом, татовим помічником, вона перебрала на себе торгівлю ліками. Часом і я зодягав білого фартуха Маджіда, хай би і мав стати науковцем, як того хотів батько, а не помічником фармацевта.

Коли ж тато щез востаннє, мама кинула аптечні справи напризволяще. Вона більше й не заїкалася ні за Маджіда, ні за пошуки іншого помічника; не переймалася й долею аптеки, навертаючи мене на думку: цього разу батько запропав через щось інакше. Але що таке, власне, думки?

Я ще тоді збагнув, що міркування линуть нам до голови то як слова, то — в образах. Бувало, годі помислити їх словесно... Натомість картини — наприклад, як я біжу під зливою, яка лле мов із відра, і що тоді відчуваю, — зринали перед очима самі собою. Бувало й навпаки: я щось мислив собі словесно, але в такому разі думку марно оживити через образи, як-от: чорне світло, мамину смерть або нескінченність.

Либонь, я залишався дитиною: то притьма викидав із голови немилі теми, а то так чіплявся думкою за небажані слова з образами, що й поготів їх не спекаєшся.

Отож мій тато запропав. Порою я вже навіть не пригадував його обличчя, почувуючись так, ніби в домі зникло світло, і все довкола поринуло в п'тьму.

А якось увечері я вирішив прогулятися до Палацу Ігламур й угледів на дверях аптеки «Гаят» важкий чорний замок. Здавалося, що її замкнули назавжди. Із садка побіля палацу виповзав туман.

Незабаром мама сказала мені, що з аптеки так само немає жодного зиску, як не було пуття й з тата. Вітер загуляв у наших кишнях. Окрім квитків до кінотеатру, сандвічів із дьонером та коміксів, я більше анічого не купував; до ліцею Кабаташ, як

і звідти — додому, добрався лише пішки. Хтось із моїх приятелів скупляв старі випуски часописів із коміксами та позичав їх читати за плату. Проте мені не хотілося марнувати час, як вони: вихідними терпляче виглядати своїх клієнтів на завулках біля кінотеатрів, що в районі Бешікташ.

Літо 1985 року я простояв на базарі Бешікташу за прилавком у книгаря, якого звали Деніз. Там я не лише торгував, але й проганяв дрібних злодюг, переважно студентів. Подекуди ми з патроном, паном Денізом, також їздили на його авто закуповувати книжки в квартал Чагалоглу центрального району Фатіг. Патрон зауважував, як я тримаю в пам'яті назви видавництв та імена авторів книжок; любив мене й дозволяв брати літературу з собою, читати її вдома. Отож того літа я перечитав чимало книжок: пригодницькі романи; «Подорож до центру Землі» Жуля Верна; оповідання Едгара Аллана По; поетичні збірки; історичні повісті про подвиги османських лицарів та якусь добірку про сни. Одна з публікацій тієї добірки змінить ціле мое життя.

Іноді ж книгарню пана Деніза відвідували його друзі-письменники, і якось той почав відрекомендувати мене як їхнього майбутнього колегу. По суті, я першим вибрав йому цю мою мрію. А під впливом патрона незабаром і сам почав сприймати її всерйоз.

2

Маму не вдовольняла зарплатня, яку мені виплачував книгар. Щонайменше вона мала змиритися, що всі зароблені в нього гроші я витрачу на підготовчі курси для вступу до університету. Хоча ми з мамою неабияк здружилися після того, як тато зник, мое ж рішення стати письменником вона сприйняла сміючись. Передусім я мав вступити до університету.

Аж якось, повернувшись додому з ліцею, я інтуїтивно заглянув у шафу з шухлядами, що в батьківській кімнаті. Ні татових сорочок, ні решти його речей я там більше не знайшов. Щоправда, кімната досі пахла батьковим тютюнцем та одеколоном. Хай там що, образ тата хутко танув у моїй уяві, адже ми з мамою навіть не затиналися про нього.

Того ж літа, коли я закінчив другий курс ліцею, ми перебралися зі Стамбулу в місто Їбзе, що на березі Мармурового моря. Там мій дядько, чоловік тітки по матері, безоплатно виділив нам під оселю флігель свого дому, оточеного садком. Тепер за першої половини літа я міг заощадити гроші з підробітку, який знайде мені дядько; відтак наприкінці липня знову стати за прилавок книгарні «Деніз», цебто — «Море», що в Бешікташі та, записавшись на курси, готуватися до вступних університетських іспитів, які чекатимуть мене наступного року. Пан Деніз, побачивши, як я зажурився через те, що ми покидаємо Бешікташ, навіть дозволив мені, якщо захочу, ночувати літом у книгарні.

Водночас мій дядько доручив мені сторожувати його городи та черешнево-персиковий садок на околицях Їбзе. Угледівши там альтанку з давнішим столом, я спершу гадав, що нарешті матиму вдосталь часу, щоб начитатись, але помиливсь. Акурат-бо настав сезон черешень. Зграї галасливих та нахабних ворон раз у раз обсідали дерева. Окрім того, і дітлахи разом із будівельниками, які зводили щось значне на сусідній ділянці, також занадилася красти овочі з фруктами.

У садку біля городів також якийсь колодязник із двома підсобниками копав криницю. Уряди-годи я навідувався до них та спостерігав, як той орудує в ямі лопатою, а підручні витягують нариту землю, крутячи обабіч дерев'яну корбу, що втішно постогнувала. Далі хлопці пересипали землю з відра, яке копач відправляв їм наверх, у тачку, і один із них — мого віку — відвозив її кудись убік. Натомість другий — високий

ЗМІСТ

Частина I	7
Частина II.....	98
Частина III.....	193